

Ahşap Seçimi

Bütünleme uygulamalarında kullanılması gereken ahşabın yerindeki ahşap ile uyumlu olması ve birlikte çalışabilmesi gerekmektedir. Yeni ahşabın;

- Cinsi, özgün malzeme ile aynı olmalıdır.
- Lif dokusu, vb. fiziksel özellikleri, özgün malzemeye uyum sağlamalıdır (F.19).
- Nem içeriği, özgün malzemeye uygun olmalıdır. (Yeni malzemenin kurutulmuş ve çalışma prosesini tamamlamış olması gerekir.)
- Çekme, eğilme, burulma direnci gibi mekanik özellikleri, mevcut malzemeninkilerle uyumlu olmalıdır.
- Yeni ahşap malzeme, mümkünse vakumlu empenye sistem-

F.19: Ahşap yapı elemanında bütünleme örneği (KUDEB Ahşap Atölyesi, 2009)

leri ya da kullanım yerine uygun empenye maddesi ve tekniğiyle empenye edilmiş olmalıdır.

Üzerinde çalışılan ahşabın, özgün olana uygunluğunun denetlenmesi için;

- Ahşapta görsel hasar ve deformasyon (budak, çatlama, dönme, vb.) ile biyolojik gelişmeye bağlı hasar (böcek, mantar, vb.) olup olmadığı kontrol edilmelidir.
- Ahşap malzemenin cinsi ve yapısı tayin edilmelidir (Şekil 5,6).
- Ahşabın lif yapısı, fiziksel ve mekanik özellikleri belirlenmelidir (Şekil 4, 7).
- Testlerin sonuçları, özgün ahşap malzemeye ait verilerle karşılaştırılmalıdır.

Değerlendirme ve Sonuçlar

Amacı, kapsamı ve koruma süreçlerindeki (Belgeleme, Teşhis ve Uygulama-Tedavi) yeri belirtilen Konservasyon raporu (gerektiğinde Konservasyon Projesi) ile:

1. “Doğru ve detaylı belgeleme” imkanı elde edilir.
2. Müdahale dereceleri ve “koruma yöntemleri” belirlenir.
3. Eserin hangi kısmında, nasıl uygulama yapılacağı net ve anlaşılır biçimde tanımlanmış olur; böylece “bilimsel ve doğru restorasyon” yapılabilir.

4. Doğru, güvenilir ve hata payı düşük “metraj” çıkarılarak; uygulama esnasında çıkabilecek sorunlar (malzeme temini, bütçe yönetimi, vb) en aza indirilebilir.

5. Onarım malzemelerinin özgün malzemeye “uygunluğu” denetlenebilir.

6. Uygulamadaki eksiklikler tespit edilerek, gerekli yönlendirme yapılabilir; böylece hatalı restorasyon nedeniyle oluşacak “zaman”, “maliyet”, “işçilik” ve en önemlisi “tarihi belge değeri” kayıpları engellenmiş olur.

7. Uygulamaların, malzeme-detay ölçeğinde “kontrolü” mümkün hale gelir.

8. Yapım ve denetim aşamalarında referans alınacak bir “bilimsel belge” elde edilir.

9. Eser için uzun vadeli koruma yöntemleri ve “bakım programı” belirlenebilir.

10. “Sürdürülebilir Koruma” ilkesinin öngördüğü gibi: Yapılan her ölçekteki uygulamanın ve verilen kararların sonraki devirler için doğru bir bilimsel “kaynak” oluşturması sağlanmış olur.

CONSERVATION OF HISTORIC BUILDINGS WITH THEIR AUTHENTIC VALUES SUMMARY

Building materials which are the part of the values that determine the authenticity of historic buildings comprise technological, historical and artistic information about the period they belong to. Determination of building material characteristics and production technologies contributes to the documentation of building as a part of the cultural heritage as well as preserving that building. However, in our country, information about original material characteristics, deterioration problems and degree and sources of these problems, selection of new materials is not required in the project contracts prepared for the conservation of historic buildings. Therefore, interventions carried out according to these contracts become far from the required level of conservation. Consequently, interventions to historic buildings should be limited by immediate measurements until the legal, administrative and technical problems of conservation are solved.

Tarihi Yapıların Özgün Değerleri ile Korunması

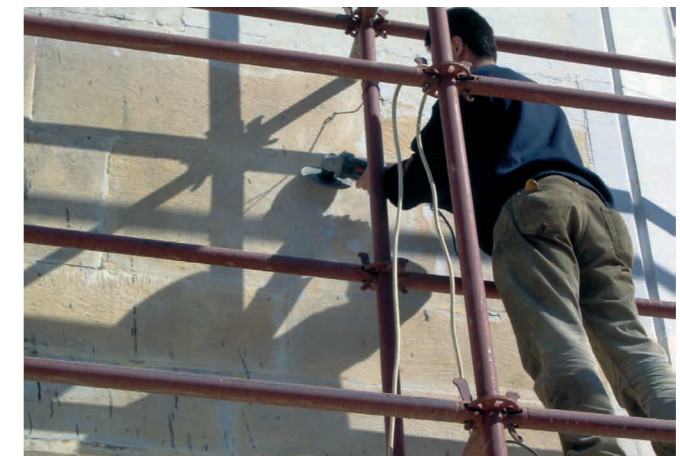
Dr. ELİF UĞURLU*
Prof Dr. HASAN BÖKE*

► Tarihi bir yapının önemi ve korunmasının gerekliliği genellikle o yapının “özgünlüğü” ile ilişkilendirilir. 1994 yılında Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) tarafından Nara’da düzenlenen konferansın sonunda açıklanan belgede bir anıtın özgünlüğü o anıtın bir çok bilgi kaynağını içermesine bağlanmıştır [1]. Bu bilgi kaynakları, “tasarım ve biçim, malzeme ve nesne, kullanım ve işlev, gelenek ve teknikler, konum ve yerleşim, ruh ve anlatım ve tarihsel evrim” dir [1]. Bu kaynakların oluşturduğu bütünlük kültür mirasının çok boyutlu bir şekilde tanımlanmasını sağlamaktadır.

Bu değerlerin bir parçası olan tarihi yapı malzemeleri ait oldukları dönem ile ilgili teknolojik, tarihsel ve sanatsal bilgileri içermektedir. Tarihi yapı malzemelerinin özelliklerinin ve üretim teknolojilerinin belirlenmesi, yapının kültürel miras olarak belgelenmesine katkı sağladığı gibi o yapının korunması için de gereklidir. Ancak, malzeme özelliklerinin ve üretim teknolojilerinin belirlenmesi o yapıların korunması için tek başına yeterli olmamaktadır. Malzeme-

Şekil 1. Tarihi bir konutta özgün yapı malzemelerinin kaldırılıp yerine gazbetonun kullanıldığı restorasyon örneği

Şekil 2: Tarihi bir yapı yüzeyinin özgün dokusunun ve malzemesinin yüzey temizleme diskisi ile zarar görmesi

* Mimari Restorasyon Bölümü, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü

Şekil 3: Özgün duvar dokusunun ve malzemelerinin ortadan kaldırıldığı bir uygulama

Şekil 4: Tarihi bir yapıda çimento sıvanın kullanılması sonucu ortaya çıkan tuzlanma ve sorunları

Şekil 5: Çimento, kireç, kum ve tuğla tozu ile hazırlanan sözde horasan harcı kullanılarak yapılan onarımlara bir örnek

lerde gözlenen bozulma sorunlarının, bozulmaya yol açan kaynakların, strüktürel hasarların, bunların nedenlerinin ve koruma çalışmalarında kullanılacak yeni malzemelerin özelliklerinin de belirlenmesi gerekmektedir. Bütün bu çalışmalar, interdisipliner bir anlayışla gerçekleşmelidir. Koruma çalışmasının niteliğine ve kapsamına bağlı olarak oluşturulacak disiplinlerarası çalışma ekibi, arazideki ilk incelemelerden itibaren çalışmanın bütün etaplarını birlikte programlamalıdır.

Türkiye'nin de üye olduğu Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi'nin (ICOMOS) 2003 yılında yayınladığı mimari mirasın belgelenmesi, korunması ve yapısal onarımı ile ilgili ilkeleri belirleyen tüzüğüne göre, koruma çalışmalarının etapları genel olarak niteliksel ve niceliksel yaklaşımlarla belirlenmektedir. Niteliksel çalışmalar arazide yapılacak ilk tespitleri, tarihi, mimari ve arkeolojik araştırmaları kapsamaktadır. Niceliksel çalışmalar ise yapı malzemelerinin özelliklerinin belirlenmesi, yapının strüktürel analizleri ve seçilen yeni malzemelerin yapı için uygunluğunu belirlemeyi amaçlayan araştırmaları kapsamaktadır. Türkiye'de yürütülen koruma çalışmalarının yöntemi bu çalışmaları kapsamamakta ve ülkemizin de uymakla yükümlü olduğu korumanın temel gereklerini [2, 3] yerine getirmekte yetersiz kalmaktadır. Uluslararası düzeyde kabul gören bu gereklilikler özetle şunlardır.

- Tarihi yapılar tüm özgünlüğü ile gelecek kuşaklara aktarılmalıdır.
- Tarihi yapılar sadece bir sanat eseri olarak değil aynı zamanda bir tarihi belge olarak korunmalıdır.
- Onarım uzmanlık gerektiren bir iştir.
- Özgün malzemenin korunmasına özen gösterilmelidir.

Ülkemizde tarihi yapıların korunmasına yönelik hazırlanan proje şartnamelerinde özgün yapı malzemelerinin özellikleri, bozulma sorunları ve dereceleri, bunların kaynakları ve yeni malzeme seçimi üzerinde yeterli bilgi istenmemektedir. Her yapının kendine özgü malzeme özelliklerine sahip olduğu, bir yapıya uygulanan malzemenin diğer bir yapı için uygun olamayacağı ve uygulanan yeni malzemenin özgün yapı malzemeleri üzerindeki zararlı etkileri göz ardı edilmektedir. Uygulamalarda genellikle:

- Fiziksel ve mekanik özelliklerini yitirmemiş yapı malzemeleri kişisel kararlara dayalı olarak kaldırılmakta ve yerine yeni malzemeler kullanılmaktadır (Şekil 1).
- Yapı malzemeleri onlara zarar

veren temizleme metodları ile bilinçsizce temizlenmektedir (Şekil 2).

■ Yapıda gözlenen çatlakların davranışı anlaşılmadan, çatlaklar yeni ve güçlü malzemeler ile doldurulmaktadır.

■ Sağlam duvarlar ve kubbelerde yıkma ve sökme işlemleri yapılmaktadır (Şekil 3).

■ Onarımlarda çimento kullanılmaktadır (Şekil 4).

■ Restorasyon çalışmalarında kullanılan malzemeler, korumanın gereksinimlerini yerine getirmediği çok uzak olan şartnamelerde belirtilen standartlara göre üretilmektedir.

■ Onarılan yapıların büyük bir kısmında onarım harcı olarak horasan harcı adı altında horasan harcı ile ilgisi olmayan karışımlar kullanılmaktadır (Şekil 5).

Tarihi yapı malzemeleri, yapısal işlevlerinin yanı sıra aynı zamanda üretildikleri dönemin yapı teknolojisini yansıtmaktadırlar. Bu nedenle, tarihi malzemelere müdahale edilirken öncelikli olarak özgün malzemenin yerinde korunması esas olmalı ve gereksiz müdahalelerden kaçınılmalıdır.

Yeni malzeme uygulamasının zorunlu olduğu durumlarda, kullanılacak malzemeler, özgün malzemeler ile fiziksel, kimyasal, mekanik ve estetik olarak uyumlu olmalıdır. Yeni malzemeler, öncelikle laboratuvar koşullarında test edilmeli ve bunların özgün olanlar ile fiziksel, kimyasal, mekanik ve estetik olarak uyumlu olup olmadığı belirlenmeli ve daha sonra yapı genelinde uygulamaya geçilmelidir. Bu çalışmalar için uzun araştırma sürelerine ihtiyaç duyulmaktadır. Türkiye'de mevcut uygulamalar böyle bir araştırmaya olanak tanımayacak kadar kısıtlıdır ve bu analizleri yapacak kurum ve kişiler yok denecek kadar azdır. Yapılan analizler son derece yetersiz olup, tarihi yapı malzemelerinin teknolojik özelliklerini ortaya çıkartmaktan çok uzaktır.

Sonuç olarak, bugün ülkemizde tarihi yapılara yapılacak müdahaleler korumanın gerektirdiği düzeyde olmaktan çok uzaktır. Korumanın yasal, idari, teknik vb. sorunlarının çözümü sağlanana kadar tarihi yapılara yapılacak müdahaleler acil müdahaleler ile sınırlı kalmalıdır.

REFERANSLAR

- [1] The Nara Document on Authenticity (Nara Conference on Authenticity in Relation to the World Heritage Convention, held at Nara, Japan, from 1-6 November 1994) http://www.international.icomos.org/charters/nara_e.htm
- [2] International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites (*The Venice Charter*) http://www.icomos.org/docs/venice_charter.html
- [3] The Australia ICOMOS Charter for the Conservation of Places of Cultural Significance (*The Burra Charter*) <http://www.marquis-kyle.com.au/burra99.htm>